

Корпоративні бібліотечні проекти як засіб формування інформаційних ресурсів

У статті досліджено питання застосування бібліотечних проектів у процесі формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу та надання повноцінного й багатоаспектного доступу до нього провідними освітянськими книгозбірнями для максимального задоволення інформаційних потреб користувачів. Розглянуто характерні риси проектів та їх поділ за окремими ознаками. Відзначено, що найбільшого поширення в бібліотечній практиці набули партнерські проекти. Висвітлено досвід Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського в проектній діяльності.

Постановка проблеми. Соціальні, економічні й політичні реформи, що відбуваються в нашій країні, істотно змінюють роль і місце бібліотек у суспільстві. Бібліотеки впливають на суспільну свідомість, культуру, уявлення людей про життя, про самих себе, формуючи й розвиваючи культурно-інформаційне середовище. Бібліотечні установи посідають провідні позиції у розв'язанні глобального завдання побудови суспільства знань. Участь і активний вплив бібліотек і бібліотечно-інформаційних технологій відображаються в базових вимогах, що визначають рух України в цьому напрямі. До них належать: формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору як частини світової інформаційної інфраструктури; інтенсивний розвиток нових і високих технологій; створення системи забезпечення прав громадян на вільне отримання, поширення та використання ін-

формації; задоволення потреб суспільства в інформації; підвищення рівня освіти, науково-технічного й культурного обміну через розширення регіональної, національної й міжнародної інформаційної взаємодії.

Складність поставлених завдань спонукає до вдосконалення інформаційно-бібліотечного обслуговування. З'являються нові напрями та форми бібліотечної роботи, спрямовані на задоволення потреб користувачів. Бібліотека стає активним суб'єктом ринкової економіки. Ефективність її роботи оцінюють за реальними справами, що здійснюють з використанням методики проектування. Програмно-цільова та проектна діяльність дають змогу суб'єктам культурної політики втілювати різноманітні творчі ідеї, цілеспрямовано вести роботу в різних напрямках у взаємодії з усіма зацікавленими особами та організаціями – соціальними партнерами. Проектний розвиток бібліотечних установ – ключовий

**Інна
Лобановська,**

завідувач відділу наукового формування та опрацювання документних ресурсів Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського

пріоритет нового часу, базовий інструмент інноваційного менеджменту.

На основі огляду наукового доробку вітчизняних і зарубіжних дослідників є підстави вважати, що проектна діяльність є одним із ефективних інструментів для упровадження інноваційних змін у бібліотеках. Тему проектної діяльності висвітлено в працях В. Білоус, О. Великосельської, Г. Волкової, О. Воскобойнікової-Гузевої, Н. Жадько, Р. Краплича, І. Луньової, В. Пашкової, І. Суислової, О. Чекушкіної, Г. Шемаєвої, Л. Щирикової та інших. Окремі аспекти корпоративних бібліотечних проектів розглянуто М. Васильченко, В. Ільганаєвою, Є. Корніловою, У. Красник, М. Кузнецовою, В. Кучереносовим, О. Мар'їною, Л. Шпукач, Р. Щербан. Теоретичні засади та практичні підходи до інтеграційних процесів у бібліотечній сфері викладено в публікаціях О. Башун, І. Лобановської, К. Лобузїної, В. Попика, П. Рогової, Л. Самчук, Т. Ярошенко та ін.

Метою статті є дослідження питання застосування бібліотечних проектів у процесі формування інформаційних ресурсів та надання до них повноцінного та багатоаспектного доступу провідними освітянськими книгозбірнями на чолі з Державною науково-педагогічною бібліотекою (ДНПБ) України ім. В. О. Сухомлинського для максимального задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотек.

Актуальність дослідження підтверджується активним упровадженням проектів у практику роботи бібліотек.

Виклад основного матеріалу. Проектну діяльність розглядають з погляду реалізації бібліотеками соціально-комунікативної функції в рамках концептуальної моделі соціального партнерства. Соціальне

партнерство – це комплекс багатоваріантних відносин, особливий тип взаємодії між бібліотечно-інформаційними установами та державними й місцевими органами влади, бібліотеками, громадськими організаціями, підприємствами, об'єднаннями та окремими громадянами, метою яких є забезпечення (ресурсне, організаційне, інтелектуальне тощо) максимально повного задоволення інформаційних, соціокультурних, освітніх потреб суспільства шляхом реалізації спільних проектів і заходів [8].

«Проект» (*projectus*) у перекладі з латинської означає «кинутий уперед», тобто спрямований уперед погляд на будь-яку діяльність. У сучасному трактуванні проектом називають сукупність заходів, спрямованих на досягнення певної та чітко структурованої мети в конкретні терміни із залученням оптимальних засобів і ресурсів для отримання передбачуваних кількісних і якісних результатів [9, с. 43].

Проектна діяльність належить до розряду інноваційної, творчої діяльності, оскільки передбачає перетворення реальності, будується на базі відповідної технології, яку можна уніфікувати, освоїти й удосконалити. Визначено [12], що характерними рисами будь-якого проекту є: цільовий характер (спрямованість на конкретний результат); взаємозв'язок неодмінно скоординованих між собою дій; разове явище (проект обмежений певним періодом часу); ресурсне забезпечення; певною мірою неповторність; унікальність; соціальна значущість (затребуваність суспільством).

Саме ці ознаки відрізняють проекти від інших заходів, планів, програм, концепцій, ініціатив. Кожна з перелічених особливостей має характерний внутрішній зміст. Розгляньмо їх

детальніше.

Цільовий характер. Проекти передбачають досягнення певних результатів, тобто реалізацію мети, яка є рушійною силою проекту. Усі зусилля, що докладають до планування й втілення проекту, спрямовані на досягнення мети. Передусім це потребує точного визначення й формулювання цілей – від вищого рівня до нижчого. Водночас проект можна розглядати як процес досягнення ретельно обраних цілей. Просування проекту на шляху його здійснення пов'язано з покроковою реалізацією цілей дедалі вищого рівня, аж поки не буде досягнуто кінцевої мети.

Взаємозв'язок дій. Сама сутність проектів визначає складність їх втілення в життя. Проекти потребують виконання численних завдань, жорстко або гнучко взаємопов'язаних: деякі проміжні завдання не можуть бути реалізованими, доки не завершено попередні; певні завдання мають бути виконаними одночасно. У разі порушення синхронізації реалізації окремих завдань проект може опинитися під загрозою.

Термін виконання. Проекти виконують протягом визначеного проміжку часу, вони мають більш-менш чітко окреслені початок і закінчення. Проект вважають завершеним, коли досягнуто його основні цілі. Під час виконання проекту значні зусилля спрямовано на те, щоб його було завершено у встановлений термін. Разом з тим, ідеальним проектом є такий, користь від якого не закінчується одночасно з ним, результати стійкі, а успішний досвід використовують інші люди або організації.

Ресурсне забезпечення. Проектна діяльність, спрямована на отримання певного результату в заданий проміжок

часу, не може відбутися без використання різних ресурсів (матеріальних, людських, фінансових). Тому невід'ємною рисою проекту є наявність бюджетних коштів, виділених на забезпечення ресурсних потреб фінансування проекту відповідно до масштабів, змісту й термінів його виконання. Проектна діяльність може здійснюватися як за власні кошти організації, так і з залученням додаткового фінансування.

Унікальність. Проекти – це певною мірою неповторні та одноразові заходи. Їх унікальність залежить від особливостей проекту, пов'язаних зі специфікою як кожної окремої бібліотеки, так і цілої бібліотечної системи, в межах якої здійснюють проект.

Соціальна значущість. Проектна діяльність передбачає отримання соціального ефекту, що виявляється в соціальних наслідках реалізації проекту й аналізі впливу умов його здійснення на результат.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що **проект** – це діяльність, за якої матеріальні, фінансові та людські ресурси організовано новаторським способом для виконання унікальної роботи з обмеженням у часі та витратах для досягнення позитивних змін, визначених кількісними та якісними параметрами.

Залежно від цілей і напрямів проекти визначають як наукові, виробничі, технологічні, організаційні, управлінські, соціальні [12]. Їх у свою чергу поділяють: за напрямом діяльності й характером цілей і завдань (пілотні, інвестиційні, інноваційні, інформаційні, освітні, культурно-дозвіллеві, партнерські, професійні тощо); за масштабами (монопроекти, мультипроекти, мегапроекти); за термінами виконання (короткотермінові, середньотермінові, довготермінові); за особливостями фі-

нансування (власні або залучені кошти – бюджетні, спонсорські, грантові, кредитні, благодійні).

Різноманіття перерахованих класифікаційних ознак проектів свідчать про велику кількість завдань, які розв'язують бібліотеки за допомогою проектної діяльності.

Отже, проект розглядають, по-перше, як результат перетворювальної діяльності, по-друге, як форму організації діяльності, спрямованої на отримання певного результату. Останнє твердження будемо вважати вихідним для розкриття порушеної проблеми.

Бібліотечні проекти – це соціальні некомерційні проекти, призначені для зміни ситуації щодо забезпечення більш повного, якісного та ефективного доступу до інформації користувачів бібліотек. Однією з умов ефективності таких проектів прийнято вважати співпрацю бібліотеки в кооперації й взаємодії з іншими бібліотеками, інформаційними та культурними установами, місцевою владою, некомерційними організаціями. У результаті реалізації проекту виникають нові освітні, інформаційні, культурні та соціальні послуги, нові можливості, нові структури.

Сьогодні, мабуть, немає жодної бібліотеки, якій не доводилося б створювати власні проекти або брати участь у проектах, організованих іншими. Завдяки проектній діяльності поліпшується якість послуг, наданих користувачам, формується імідж бібліотеки, з'являються нові перспективи в роботі тощо.

Незважаючи на те, що практика розроблення проектів і програм довела їх високу ефективність у багатьох галузях, у бібліотечній справі вона все ще має стихійний характер. Найбільшого поширення в бібліотечній практиці набули парт-

нерські проекти, тобто дво- або багатосторонні ділові проекти, засновані на договорах (угодах) між фізичними та/або юридичними особами з рівними правами й обов'язками.

Не стоять осторонь цього процесу й освітянські бібліотеки. Зокрема, пріоритетні напрями діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки (ДНПБ) України ім. В. О. Сухомлинського визначено в межах наукового дослідження «**Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України**» (2014–2016), що є логічним продовженням попередньої НДР «Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського» [7].

Серед найвагоміших проектів, здійснюваних останнім часом спільно з провідними бібліотеками мережі на засадах кооперування, слід назвати формування галузевої реферативної бази даних (з 2006 р. – 17 учасників), обмін бібліографічними записами й формування галузевої бази даних «Періодика» (з 2009 р. – 10 учасників), організація зведеної бази даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології (з 2012 р. – 12 учасників), зведеної бази даних періодичних видань, передплачених освітянськими книгозбірнями (з 2013 р. – 7 учасників), зведеної бази даних збірників наукових праць з аналітичним розкриттям їхнього змісту (з 2013 р. – 8 учасників).

Слід також згадати створені спільними зусиллями такі інформаційні продукти, як реферативна база даних «Україніка наукова», інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» й «Ви-

датні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці та документознавці України та світу» тощо [14].

Актуальним і перспективним напрямом взаємодії освітянських книгозбірень є також надання різноманітних інформаційних послуг. Серед них – міжбібліотечний абонемент (МБА), електронна доставка документів (ЕДД), віртуальна бібліографічна довідка тощо.

Результатом роботи стало відображення галузевої інформації й спрощення для віддалених користувачів доступу до неї в режимі онлайн за допомогою стандартних засобів Інтернету завдяки єдиному вікну доступу через портал бібліотеки.

Вживані заходи дають змогу об'єднати зусилля освітянських бібліотек для створення об'єднаних інформаційних ресурсів на якісно вищому рівні та

підвищити рівень задоволення інформаційних потреб користувачів через надання їм вільного й багатоаспектного доступу до об'єднаного інформаційного ресурсу.

Висновки. Вивчення досвіду формування й функціонування міжбібліотечних проектів свідчить про те, що, незважаючи на відсутність в Україні загальної концепції бібліотечного корпоративного руху, є приклади співробітництва й партнерства бібліотечно-інформаційних структур.

Можна стверджувати, що проектне управління знаменує собою початок нового етапу в інформаційно-бібліотечній діяльності, оскільки полягає в усвідомленні, чіткому визначенні нових цілей і перспектив, тобто спрямуванню на розвиток бібліотечно-інформаційної установи. У процесі реалізації про-

ектної діяльності відбувається освоєння сучасних інформаційних технологій, розвивається соціальне, партнерське та корпоративне співробітництво.

Таким чином, проектна діяльність зумовлена об'єктивними чинниками, що визначають ефективність формування культурно-інформаційного середовища України й роль бібліотек як провідного компонента цього середовища. Рушійні сили проектної діяльності в бібліотечній сфері – формування інформаційного простору, потреби в інформації, що динамічно розвиваються, проблемні ситуації, обумовлені здатністю професійного бібліотечного співтовариства до розв'язання суперечностей між роллю сучасної бібліотеки й соціально-економічними умовами, а згодом і їх подолання.

Література

1. Білоус В. С. Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів [Текст] : метод. рек. / В. С. Білоус. – Вінниця : [Б. в.], 2014. – 80 с. – (Серія „Основи бібліотечно-бібліографічних знань”).
2. Волкова Г. С. Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі [Текст] / Г. Волкова // Бібл. форум України. – 2015. – № 1. – С. 19–22.
3. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України [Текст] / Олена Воскобойнікова // Бібл. вісн. – 2014. – № 4. – С. 3–7.
4. Жадько Н. В. Проектное развитие библиотек [Текст] / Н. В. Жадько. – Москва : Елена, 2000. – 96 с.
5. Концепція створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського [Текст] / [Рогова П. І., Артемов Ю. І., Вараксіна Н. В., Лобановська І. Г. ; наук. ред. Рогова П. І.] ; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ : [Б. в.], 2012. – 23 с.
6. Корнілова Є. О. Корпоративні технології у наукових бібліотеках [Текст] / Є. Корнілова // Бібл. вісн. – 2007. – № 4. – С. 7–12.
7. Краплич Р. Проекти й управління ними [Текст] : практ. посіб. для неприбуткових організацій / Руслан Краплич ; [ред. Опанасчук Т. Є.]. – Рівне : Фондація імені князів-благодійників Острозьких, 2004. – 130 с. – (Посібник для бізнес-структур та неприбуткових організацій).
8. Кучереносов В. Е. Основы фандрайзинга и написания проектов для неприбыльных организаций [Текст] / Владислав Кучереносов ; Ин-т успеш. сообществ. – [Изд. 2-е, доп.] – Киев : [Б. и.], 2007. – 182 с. : ил., табл.
9. Лобановська І. Г. Взаємодія освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу: організаційний аспект [Текст] / Інна Лобановська // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 9. – С. 16–20.
10. Мар'їна О. Ю. Розвиток корпоративних бібліотечних проектів в Україні [Текст] / О. Мар'їна // Вісн. Кн. палати. – 2010. – № 1. – С. 22–25.
11. Попик В. І. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України [Текст] / Володимир Попик // Бібл. вісн. – 2015. – № 3. – С. 3–11.
12. Программно-целевая и проектная деятельность библиотек [Текст] : метод. рек. / [сост. Е. Е. Чекушкина ; ред. Л. А. Молчанова] ; БУК ВО „Вологодская областная юношеская библиотека им. В. Ф. Тендрякова”. – Вологда : ВОЮБ, 2014. – 50 с.
13. Рогова П. І. Інтеграційні процеси у діяльності освітянських бібліотек МОН України і НАПН України в умовах інформатизації [Електронний ресурс] // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – Том 38. – № 6. – С. 217–230. – Режим доступу: http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/937/700#.U14KE1V_scc. – Дата доступу 01.06.2016.
14. Самчук Л. І. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як ініціатор корпоративної взаємодії освітянських бібліотек країни [Текст] / Л. Самчук // Бібл. форум України. – 2014. – № 2. – С. 13–15.
15. Сулова І. М. Проектная деятельность библиотек [Текст] : науч.-практ. пособие / Сулова И. М., Злотникова З. И. – Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2005. – 176 с. – (Специальный издательский проект для библиотек).
16. Цільові програми і проекти в діяльності бібліотек: методика складання і організація роботи [Текст] / упоряд. І. Є. Луньова ; Дніпропетров. обл. універс. наук. б-ка. – Дніпропетровськ : ЕНЕМ, 2006. – 70 с. – (Серія „Ділове досьє”; вип. 2).
17. Шпукал Л. І. Створення корпоративних проектів бібліотеками України як складова вільного доступу до наукової інформації [Текст] / Л. І. Шпукал // Вісн. Одес. нац. ун-ту. – Одеса, 2008. – Т. 13. Вип. 8. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – С. 100–105. – Бібліогр.: с. 105. *